

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1814>

Volume 6 Issue 7, p. 597-619, July 2013

**AHZÂB SURESİ BAĞLAMINDA MEDİNE'DE
MÜSLÜMANLARIN
HZ. PEYGAMBER (S.A.V) İLE İLİŞKİLERİ***
*THE RELATIONS OF MUSLIMS WITH
HZ. PROPHET (S.A.S) IN MEDİNA ACCORDING TO THE AL-AHZÂB*

Yrd. Doç. Dr. Ali KARATAŞ

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Tefsir ABD

Abstract

Construction of a new civilization by institution of Islam state during Medina era, it was occurred with leadership of precious prophet who was presented to Arap society as the most beautiful example by revelation and that blessed envoy had become a leader who should be followed for whole humanity. That is the why, it is really important to know about dimensions of relations between Muslims and Prophet in order to understand state which is either established in Madina or is going to be established in another places or date. Prophet is a beautiful example who is foremost for muslims than themselves and at the same time he is the one who is *adjudicating*. These are only happens by *guidance of revelation*. Hence, it is required to respect, obey him and not to blame him for his implementations. Moreover, it should be natural requirement for being Muslim not to resort him aggrieve situations by sayings and behaviors because God commands to lath on to him by full commitment.

In this study, basis of relationship and content of relationship between Muslims of Medina and Prophet has been examined in the context of Al-Ahzab. The topics which bring an arrangement between Muslims and Prophet in chapter Al-Ahzab are; adoption, inheritance, etiquette and marriage. Besides,

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

relationship between Muslims and wives of Prophet and relations between Prophet and his wives are approached in the chapter. Important steps have been taken in establishing healthy civilization by regularizing these relationships. The relationship between Muslims and wives of prophet is based on the fact that acceptance of wives of Prophet as muslims mother and its content consists of being covered, restraints of marriage, inheritance, communication morals and bashfulness.

Key Words: al-Ahzâb, Exemplary, Blessings, Adoption, Communication.

Öz

Medine döneminde İslam devletinin teşekkülü ile yeni bir medeniyetin inşa edilmesi, vahiy ile Arap toplumuna en güzel örnek olarak sunulan değerli elçinin önderliğinde gerçekleşmiş ve tüm insanlık için de o kutlu elçi takip edilmesi gereken bir önder olmuştur. İşte bu sebeple gerek Medine’de kurulmuş, gerekse tarihin farklı zaman ve mekânlarında kurulacak yeni medeniyetler için Hz. Peygamber’in Müslümanlarla ilişkilerinin boyutlarını bilmek önem arz etmektedir. Müslümanlar için Hz. Peygamber, kendi nefislerinden önde gelen güzel bir örnek ve aynı zamanda *hüküm veren* bir peygamberdir. Bunlar da ancak *vahyin yönlendirmesi* ile gerçekleştiği için ona itaat etmek, saygı duymak ve uygulamalarında onu suçlamamak gerekmektedir. Ayrıca söz ve davranışlar ile onu incitecek durumlara tevessül edilmemesi, Müslüman olmanın doğal bir gereği olmalıdır; çünkü Allah tam bir teslimiyetle ona bağlanmayı emretmektedir.

Bu çalışmada, Ahzâb Suresi bağlamında Medine’de Müslümanların Hz. Peygamber (s.a.v) ile ilişkilerinin dayandığı temel esaslar ve bu ilişkilerin içeriği incelenecektir. Ahzâb Suresi’nde Müslümanların Hz. Peygamber (s.a.s) ile ilişkilerinde düzenleme getirilen konular evlat edinme, miras, adab-ı muâşeret ve evliliklerdir. Bunların yanı sıra surede Müslümanların Hz. Peygamber’in eşleri ve eşlerinin de Hz. Peygamber’le ilişkileri ele alınmıştır. Bu ilişkilerin düzene konulması ile sağlıklı bir medeniyetin kurulmasında önemli adımlar atılmıştır. Müslümanların Hz. Peygamber’in eşleri ile ilişkileri onların peygamber eşi ve müminlerin anneleri olmaları temeline oturtulmuştur. İçeriği ise tesettür, evlenme yaşağı, miras, iletişim adâbı ve hayâdır.

Anahtar Kelimeler: Ahzâb, Örneklilik, Salât, Evlatlık, İletişim.

Giriş

Ahzâb Suresi’nde Hendek Savaşı, Beni Kureyzâ Gazvesi ve Hz. Peygamber’in Hz. Zeyneb’le evlenmesi olmak üzere üç önemli olay ele alınmaktadır. Allah Rasulü ve ashabının düşmanlarını ifade eden “Ahzâb” kelimesi (Mâtürîdî, 2008: XI/ 323) sözlükte “kısm, parça, bölük, silâh” gibi manalara gelen hizb kelimesinin çoğuludur ve ortak bir görüş, iş için toplanmış olan bir grubu ifade eder ki bu grup haşinliği ve gücü olan bir topluluktur. (Halil b. Ahmed, t.y.: III/164; İsfehânî, 2006: I/304; Işık, “Ahzâb”, II/

195) Mekke’nin inkârcıları, Yahudi ve bazı Arap kabileleri ile ittifak yapıp Müslümanları ortadan kaldırmak amacıyla savaş açmışlar ve öncesinde Müslümanların şehri savunma amacıyla hendek kazmasından dolayı meydana gelen bu harp, Hendek Savaşı olarak anılmıştır. Bu savaşta ittifak yapan gruplara atıf yaparak “ahzâb” kelimesine yer verdiği için bu sure, “Ahzâb Suresi” şeklinde isimlendirilmiştir. (Sâbûnî, 1987: II/ 510)

Uhud (625) ile Hendek Savaşı (627) arasındaki yaklaşık iki sene genel manada çeşitli karmaşa ve rahatsızlıkların olduğu bir dönem şeklinde geçmiştir. Hz. Peygamber ve ümmeti çeşitli sıkıntılar yaşamış olmakla birlikte İslam toplumunun oluşması için düzenlemeler devam etmiştir. (Mevdûdî, 1991: IV/381) Surenin Hendek Savaşı ile ilgili ayetleri bu savaşın bitiş tarihine yakın bir zamanda nazil olduğunu ortaya koymakla birlikte, diğer kısımların zamanı ile ilgili farklı tarihlendirmeler vardır. Bununla birlikte surenin içeriğinden hareketle, Medine döneminin ilk çeyreği ile son çeyreğinin ortalarında çeşitli zamanlarda indiği ifade edilmektedir. (Derveze, 1383: VII/345; Esed, 1999: II/849) Ancak Mehdî Bâzergan’ın tasnifine göre surenin bir kısım ayetleri Mekke’de, diğer bir kısmı da Medine’de nazil olmuştur. (Bkz. Bâzergan, 1998: 91)

Medine döneminde İslam devletinin teşekkülü ile yeni bir medeniyetin inşa edilmesi için vahyin kontrolünde –Mekke’de olduğu gibi- cahiliyeden kalma uygulamaların bir kısmı devam ettirilmiş, bir kısmı kaldırılmış, bazıları yeniden düzenlenmiş ve bazıları da ilk defa hayata geçirilmiştir. Tüm bunlar, somut bir şekilde Arap toplumuna üsve-i hasene olarak işaret edilen o değerli elçinin örnekliğinde gerçekleşmiş ve sonraki nesiller için de o kutlu elçi, takip edilmesi gereken bir önder olmuştur. İşte bu sebeple, gerek Medine’de kurulmuş olan gerekse tarihin farklı zaman ve mekânlarında kurulacak yeni medeniyetler için Hz. Peygamber’in Müslümanlarla ilişkilerinin boyutlarını bilmek önem arz etmektedir. Bu gerekçeden hareketle Ahzâb Suresi ile pratiğe geçirilen önemli düzenlemelerin tespit edilmesinin, varlığını kıyamete kadar sürdüreceği olan Hz. Peygamber’in ümmetinin istifadesine sunulmasında fayda görülmüş ve böyle bir çalışma yapılmıştır.

Araştırmada Medine’de Müslümanların ve Hz. Peygamber’in ilişkileri Ahzâb Suresi bağlamında ele alınmış ve bunun için öncelikle surede verilen mesajlara göre Müslümanların ve Hz. Peygamber’in ilişkilerinin temel ölçütleri belirlenip gruplandırılmış ve ilişkilerin hangi konularda yoğunlaştığı üzerinde durulmuştur. Surede önemli bir yer tutmakla birlikte Hendek Savaşı’ndan ayrıca bahsedilmemiştir. Konu ele alınırken zaman zaman ilgili yerlerde farklı surelerdeki ayetlere atıflar yapılmış; ancak makale boyutlarını aşmaması için konu daha çok Ahzâb Suresi çerçevesinde ele alınmıştır.

A. MÜSLÜMANLARIN HZ. PEYGAMBER (S.A.V) İLE İLİŞKİLERİNİN TEMEL KISTASLARI

Ahzâb Suresi'nde müminlerin Hz. Peygamber'le ilişkilerinde temel kıstasların bir kısmı Hz. Peygamber, bir kısmı da müminler açısından ele alınabilir. Peygamberimiz açısından onun *evlâ, üsve-i hasene* ve *hüküm koyucu* olmasıdır. Müminler tarafından ise Hz. Peygamber'e suç isnat etmemek, Hz. Peygamber'i desteklemek ve ona bağlanmak, Hz. Peygamber'i üzmemek noktayı nazarından değerlendirilebilir. Bu kıstaslar, Medine döneminde meydana gelen bazı olaylar üzerine belirlenmiş ve sonraki nesiller için de müminlerin Hz. Peygamber'le ilişkilerinin temel ölçütlerini oluşturmuştur. Aynı zamanda bu prensipler, gelecek Müslümanların Hz. Peygamber'le bağlarının hangi ilkelere göre devam etmesi gerektiğinin odak noktalarını teşkil edecektir.

1. Hz. Peygamber'in (s.a.v) Evlâ Vasfına Sahip Olması

İnsanlar; akrabalık, dostluk, arkadaşlık gibi çeşitli açılardan birbirlerine bağlıdırlar ve bu bağlılıkların boyutu da aradaki samimiyete göre değişebilmektedir. Hz. Peygamber'in müminlerle olan bağı ise saydığımız bu bağlardan daha farklı bir konuma sahip olduğu için ona duyulan sevginin, kişinin hayatında yer alan insanların ve maddi şeylerin sevgisinden daha değerli olması gerektiği "*Hayatım elimde olan Allah'a yemin ederim ki ben bir kimseye kendinden, malından ve çocuğundan daha sevgili olmadığım sürece o, gerçek manada iman etmiş olmaz*" (Müslim, "İmân", 69-70) hadisi şerifi ile belirtilmiştir. Kur'an'da ise "*Peygamber, müminlere kendi nefislerinden daha evlâdır*" (Ahzâb, 33/6) ayeti ile ifade edilmiş ve Hz. Peygamber'in ilişkilerde *evlâ* konumunda olması gerektiği ortaya konmuştur. Bu ayetteki "أولى", "ولي" kelimesinin ismi tafdilidir ve çok yakın olmak anlamına gelir. Bazı kıraatlerde ifade *النبي أولى بالمؤمنين من أنفسهم وهو أبُّ لهم* şeklinde olmakla birlikte Zeccâc (v. 311/ 923), tüm Mushafların bunu onaylamadığını söyleyerek böyle okumayı caiz görmemiş; bununla birlikte ifadeyi "*Hz. Peygamber gerçekte tüm müminlerin babasıdır.*" şeklinde açıklamıştır. (Zeccâc, 1988: IV/216) Mücâhid ve İkrime de *evlâ* kelimesinden Hz. Peygamber'in *baba* olmasını anlamışlar ve her nebi kendi kavminin babası kabul edilmiştir. (Ferrâ, ty.: II/335; İbn Ebî Hâtim, 1997: IX/3115) Ahzâb Suresi'nin 6. ayetinin "*Peygamber müminlere kendi nefislerinden daha evlâdır*" kısmının devamındaki وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ "eşleri de onların anneleridir" ifadesi bunu doğrulamakta; fakat ayetteki *evlâ* ifadesi, onun babalık vasfının bilinen babalık vasfından daha öte bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda *evlâ* vasfına sahip olan Hz. Peygamber, her işte müminlere kendi nefislerinden daha önceliklidir. Çünkü o, onların yararına olanın dışında başka bir şeyi onlara emretmez; ancak nefisleri kendileri için zararlı olanı isteyebilir. Buna bir kişinin aile yakınları da dâhildir; fakat değerli elçi bunu yapmayacağı için onlara kendilerinden daha sevgili gelmesi gerekir. (Beydâvî, t.y.: II/239; Mevdûdî, 1991: IV/391) Tevbe 128'deki "*Andolsun size içinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün; müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.*" mealindeki ifade de bu gerçeği dile getirmektedir. (Mâtürîdî, 2008: XI/305) Buradaki yakınlık manevi bir yakınlıktır ve bunun izleri de onları sevmesi ve onlara yardım etmesidir. (Tâhir b.

Âşûr, 1984: XXI/266) Onun evlâ vasfına sahip olması, aynı zamanda Müslümanlar arasında hüküm vermede daha fazla hak sahibi olmasını da ifade etmektedir. (Taberî, 2000: XX/208) Çünkü o, vahyin hükümlerini tatbik ettiği gibi, Kur'ân dışında da hüküm ve fetva vermektedir. Bu sebeple "Kaynağı ister Kur'ân olsun isterse kendi ictihadı olsun" bir konuda hüküm verdiğinde, seçme hakkı olmadan inananlara bu hükme ittiba etmek bir zorunluluktur. (Ahzâb, 33/36; Nisâ, 4/64) (Erul, 1999: 111)

"Peygamber, müminlere kendilerinden daha yakındır" (Ahzâb, 33/6) ayeti ile ilgili tefsirlerde geçen bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v), Tebük Seferi'ne hazırlanmayı emrettiğinde bazıları bunu yapabilmek için "Biz ana ve babamızdan izin isteyeceğiz." demişler ve bunun üzerine bu ayet inmiş (Mâverdî, ty.: IV/373) ve Hz. Peygamber'in onların ebeveynlerinden daha öncelikli bir konumda olduğu belirtilmiştir. Surenin başından itibaren buraya kadar anlatılanların evlatlık ve Hz. Peygamber'in evlatlığının hanımı ile evlenmesi konusu ile ilgili kabul edilirse konunun bir bütünlük oluşturduğu fark edilecektir ve dolayısı ile ayetin Tebük Seferi'ne hazırlık öncesindeki bir izinle ilgili indiğini ifade eden sebebi nüzul kanaatimize göre çok uygun gözükmemektedir. Ayrıca Tebük Seferi'nin tarih itibari ile bu surenin inişinin tamamlandığı bir zaman diliminden sonra meydana gelmiş olması da bu düşüncemizi doğrular niteliktedir. Ayrıca ayetin mirasla ilgili bir düzenleme getirdiği de açıktır. Hz. Peygamber müminlere herkesten daha evla olmasına rağmen, insanlara mirasçı olmadığını bu ayet indiğinde "Kim ölür de bir borç bırakırsa borcu bana aittir. Kim de miras bırakırsa o varislerine aittir." (Mukâtil, 1423: III/474) sözü ile açıkça bildirmiş; Ensar ve Muhacir'in hicretle birlikte kardeş olmalarına rağmen, birbirilerine mirasçı olamayacaklarını ifade etmiştir. (Ferrâ, t.y.: II/335)

2. Hz. Peygamber'in (s.a.v) Üsve-i Hasene Olması

Hz. Peygamber, kendisine gelen vahiylerin hem mübelliği hem de mübeyyimidir. Bu sebeple Kur'ân, vahyin en güzel bir şekilde pratiğe geçirilmesi için Hz. Peygamber'in örnek alınması gerektiğini bildirmiştir. Onun örneklik bakımından en güzel konumda olduğunu "Andolsun Allah'ın Elçisinde sizin için Allah'a ve ahiret gününe kavuşmaya inanan ve Allah'ı çok anan kimseler için, (uyulacak) en güzel bir örnek vardır." (Ahzâb, 33/21) ayeti ile ifade etmiştir. Bu ayetteki *أُسْوَةٌ* kelimesi *أَسْو* kökünden gelmektedir ve mastarı *الْأَسْوُ*dür. *الْأَسْوُ* doktorun yaraları ilaç ve dikiş iğnesi ile tedavi etmesi manasına gelmektedir. *أُسْوَةٌ* kelimesi, *إِسْوَةٌ* şeklinde de okunmuştur. Her iki kelime *kudvetün* ve *kudvetün* gibidir ve her birisi insanın hem iyilikte hem kötülükte, hem darlıkta hem de bollukta başkası için örnek olduğu bir durumu ifade eder. (İsfehânî, 2006: I/64) *أُسْوَةٌ* kelimesi, hasen yani güzel sıfatı ile nitelenebileceği gibi, kötü sıfatı ile nitelenebilir. Bu manada hem iyi hem de kötü anlamda örnek alınabilecek kişiler olabilir. Kur'ân; *üsve* kelimesini bir kez Hz. Peygamber, iki kez de Hz. İbrahim (Mümtehine, 60/4,6) için kullanarak her ikisini örnek model olarak insanların önüne koymuştur. (Kasapoğlu, 2006: 40)

Hiz. Peygamber'in 6rnekliği Hendek Savaşı esnasında g6sterdiği davranışlar ve genel olarak uyulup takip edilecek bir model olması açısından ele alınmıştır. (Mâverdî, t.y.: IV/388) "Andolsun Allah'ın Elisinde (uyulacak) en g6zel bir 6rnek vardır." (Ahzâb, 33/21) ayeti ayrıca "Hz. Peygamber, risaletten 6nce davranışları ile g6zel bir 6rnek idi ve vahyin gelmesinden sonra da kendisine vahyedilen konularda 6rnek oldu" şeklinde anlaşılmış ve 6rneklik, risalet 6ncesine de şamil edilmiştir. (Mâtürîdî, 2008: XI/323-324) Ahzâb Suresi'nin 21. ayeti ile Hendek Savaşı esnasında bazılarının yaptığı olumsuz davranışlara karşı adeta bir uyarı yapılmış, bu davranışlar kınanmış ve bu yanlışlıklarının d6zelterilmesinin yolunun Hiz. Peygamber'in 6rnekliğinde olması gerektiği vurgulanmıştır. unk6 o, Hendek Savaşı'na yapılan hazırlıklardan başlayıp savaşın bitimine kadar koyduğu davranış modelleri ile bencillikten uzak durmuş; malı ve canı ile seferber olmuş, kendisi ve ailesi için 6zel bir muamele istememiştir. (Mevdûdî, 1991: IV/401)

"Allah'ın Rasul6nde sizin için g6zel bir 6rnek vardır" (Ahzâb, 33/21) ayetinin geçtiği bağlam içerisinde işaret edilen savaş 6ncesinde ve sonrasında Hiz. Peygamber'in gayret, sabır, fedakârlık ve cihat konularında sergilediği davranışlardan hareketle bir hayat modeli sunduğu gerçeği hatırlatılmıştır. (İbn Kesîr, 1999: VI/391) Bu model ve 6rneklik de belirli durumlar ve şartlar için geçerli olan değil, zaman 6st6 bir muhtevaya sahip olan bir 6rnekliktir. Aynı zamanda onun 6rnekliği, M6sl6manlar için dinamik bir 6zelliğe de sahiptir. O, vahyi bizzat yaşamış ve kendisine inananlar da bu yaşanmış modeli hayata geçirerek bu manada, bu modelle aktif bir etkileşimde bulunmuşlardır. (Kasapoğlu, 2006: 42) أُسْوَةٌ kelimesinin k6k manası ile 6rnek olma anlamı ile irtibatlandırıldığında da Hiz. Peygamber'in adeta bir tabip gibi M6sl6manların her t6rl6 yarasını iyileştirerek, onları tedavi edecek g6zel bir 6rnekliğe sahip olması sonucu çıkmaktadır ki bu da her devirde çeşitli açılardan tedaviye ihtiyaç durumuna d6şmemek veya tedavi edilecek bir durumdan kurtulmanın yolunun o değerli eliden geçtiği gerçeği açığa çıkmaktadır.

3. Hiz. Peygamber'in (s.a.v) H6k6m Koyucu Olması

Hiz. Peygamber'in h6k6m koyucu konumunda olduğunu bildiren "Allah ve Elçisi bir konuda h6k6m verdikten sonra artık inanmış bir erkek ve kadının kendileriyle ilgili konularda tercih serbestisi yoktur; (bu hakkı kendinde g6rerek) Allah'a ve Elçisi'ne isyan eden kimse, apaçık bir sapkınlığa d6řm6ř olur." (Ahzâb, 33/36) ayeti İbn Abbas, Katâde, İkrime ve Mukâtil'e g6re Hiz. Zeyneb hakkında nazil olmuştur. Ayet Hiz. Peygamber'in (s.a.v) Hiz. Zeyneb'i, Hiz. Zeyd'le nişanlamasından sonra onun ve ailesinin bu h6km6 kabul etmemesini konu edinmektedir. Rivayetlerde zikredilen bilgilere g6re Hiz. Zeyneb'in h6r bir Kureyşli olarak eskiden k6le olan Hiz. Zeyd'le evlendirilmek istenmesi kararı hoş karşılanmamıştır. (Taberî, XX/271; Mâverdî, IV/404) unk6 Araplarda evliliğin dinî, ekonomik ve sosyal konum bakımından denkliğe sahip kadın ve erkek arasında olması gerekiyordu ki bu denklik daha çok da evlenecek eşlerden erkeğin kadına denkliğini, yani kefaeti esas almaktaydı. (Aktan, "Kefâet", XXV/166-167) Araplar, haseb ve nesebe çok değer verdiklerinden neslin soylu ve aynı zamanda sağlıklı bir şekilde devam etmesi için evleneceklerin denkliğini 6nemserlerdi. (Sarıcık, 1996: 65;

Öztürk, 2011b: 239) Bundan dolayı Hz. Peygamber'in evlilikle ilgili verdiği bu kararı onaylamamışlardı. Ayet de onların bu tutumunu reddetmiş ve Rasulün bir işte hüküm verdiğinde, buna itiraz edilmemesi ve ilişkilerin bu temel üzere kurulması topluma duyurulmuştur. (Taberî, XX/271-272; Mâverdî, IV/404) Bu ayetle ilgili başka bir sebebi nüzulden bahsedilmiş olsa da ilgili pasajın yer aldığı ayetler birlikte düşünüldüğünde, Hz. Zeyneb ve Zeyd'in evlilikleri ile ilgili rivayetin kabul edilmesi gerektiği daha doğru olacaktır. Rivayete göre "Ümmü Gülsüm, Hudeybiye antlaşmasından sonra hicret eden ilk kadın olmuştur. Bu kadın kendisini Rasulüallah'a hibe etmiş, Rasulüallah da Zeyd b. Harise ile evlendirmiştir. Bunun üzerine hem o hem de kardeşi Rasulüallah'a kızmışlar ve "Biz Rasulüallah'ın evlenmesini isterken o bizi kölesiyle evlendirdi." demişlerdir. (Taberî, 2000: XX/2727)

İmam Mâtürîdî, *Te'vîlat'*ında إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا "Allah ve Elçisi bir konuda hüküm verdikleri zaman..." (Ahzâb, 33/36) ayetindeki "kadâ" lafzından Mutezile'nin yaratma manasını anladığını; ancak ilgili pasajların böyle bir anlamaya müsaade etmediğini belirtmiştir. Ona göre burada kastedilen bir iş veya hükmün emredilmesi ve işe hükmedilmesi manası vardır (Cevherî, 1987: V/185) "Hayır! Rabbine ant olsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp sonra da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe..." (Nisâ, 4/64) ve "Anne ve babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti." (İsrâ 17/27) ayetleri, kadâ lafzının buna delil olmadığını göstermektedir. Mâtürîdî'ye göre bu ayetler, kadâ lafzının hüküm verme manasında olduğuna delildir. Ayrıca Mâtürîdî, burada kadâ lafzının Rasule izafe edilmesi ve onun yaratmaya gücü olmadığı gerçeğinden hareketle Mutezile'nin görüşünü isabetli bulmamıştır. (Mâtürîdî, 2008: XI/348-349)

"Allah ve Elçisi bir konuda hüküm verdikleri zaman..." (Ahzâb, 33/36) ayeti bir konu üzerine inmiş olmakla birlikte risaletin felsefesi ve Kur'an'ın bütünlüğü içerisinde Hz. Peygamber'in hüküm koyucu vasfının genel olması gerektiği kabul edilmiştir. Yukarıda zikrettiğimiz Nisâ Suresi 65. ayet de bunu teyit etmektedir. Ayrıca bir hadiste, kişisel arzuların Hz. Peygamber'in getirdiği şeriata tabi olmadıkça imanın gerçekleşmeyeceği belirtilmiştir. Bu ve buna benzer ayet ve hadisler de bu duruma, yani Hz. Peygamber'in sadece bu evlilikte değil, her konuda hüküm verme yetkisine sahip olduğunu göstermektedir. (İbn Kesîr, 1999: VI/423) Hz. Peygamber'in (s.a.v) hüküm koyma yetkisinin olup olmadığı âlimler arasında tartışmalara neden olmuştur. Çoğunluk tarafından bazı hadis ve ayetlerden hareketle ictihad yetkisine sahip olduğu ve zaman zaman da bunu kullandığı kabul edilmiştir. Bazıları onun bu yetkisini vahyin yönlendirmesi ile kullandığını, bazıları da vahiy olmayan konularda da kendi ictihadı ile hüküm verdiğini düşünmüştür. (Bkz. Yerinde, 2003: ss. 361-394) Hz. Peygamber'in hüküm verme yetkisi ile ilgili görüşleri ayrıntısı ile vermek ve bunları değerlendirmek çalışmamızın boyutunu aşacağı için bu kadarı ile yetineceğiz.

4. Hz. Peygamber'i (s.a.v) Suçlamamak

Kur'ân'da Hz. Peygamber'in (s.a.v) kendisine bildirilen vahiyleri tebliğ etmesi gerektiği, bunu yapmadığı takdirde peygamberlik görevini yerine getirmemiş olacağı (Mâide, 5/67) ve Hz. Peygamber'in diliyle onun vahyedilen buyrukları bildirdiği, kendisinin insanlara nasihat veren güvenilir bir nasihatçi olduğu ifade edilmiştir. (A'râf, 7/62, 68, 79;) Bundan dolayı onun çevresindekilerden bir şey istediğinde, isteklerinin bu doğrultuda düşünülmesi ve onun nefesine göre hareket etmediği vurgulanarak uygulamalarında bu hususun dikkate alınması gerektiği Ahzâb Suresi 33/38. ayeti ile ortaya konmuştur. *"(O halde,) Allah'ın kendisi için takdir ettiği şeyi (yapmasından dolayı) Peygamber'e hiçbir suç isnat edilemez. (Gerçekte, bu) sizden önce gelip geçenler için de Allah'ın bir uygulamasıydı ve (şunu unutma ki) Allah'ın iradesi mutlaka tecelli eder."* (Ahzâb, 33/38) ayeti hakkında üç görüş zikredilmiştir. Mukâtil'e göre Hz. Peygamber'in Hz. Zeyneb ile evliliğini Allah helal kabul etmiştir. Hasan-ı Basri'ye göre Hz. Zeyneb, kendisine Hz. Muhammed'e hibe etmiş ve Allah da onu mehirsiz olarak Hz. Peygamber ile nikâhlamış; ancak Hz. Peygamber ona iyilikte bulunmuş ve mehir vermiştir. Dahhâk'a göre ise her ne kadar ümmetine haram olsa da Hz. Peygamber'in dörtten fazla kadınla evlenmesini Yahudiler ayıplamış olsalar da bunda ona bir sorumluluk yoktur. (Mâverdî, IV/407) Bu ayetin devamı da *"(Bu,) Daha önce gelip geçen (ümmet)lerde de olan Allah'ın sünnetidir. Allah'ın emri, takdir edilmiş bir kaderdir."* şeklindedir. Aslında ayetin ilk kısmı ile bu kısmı birlikte düşünülüp farklı imiş gibi görünen üç görüş de dikkate alındığında ayetin hem Hz. Zeyneb hem de Hz. Peygamber'in çok evliliğini dile dolama konusunu ele aldığı görülmektedir. Buna göre Hz. Peygamber'in Hz. Zeyneb ile evliliğinden yola çıkarak bazıları çok kadınla evlenmesi konusunu eleştirmişler ve ayet de bunun sadece ona has bir durum olmadığını, geçmiş peygamberlerde de olan bir uygulama olduğunu ortaya koymuştur.

Hz. Peygamber yaşadığı toplumun içinde yanlış uygulamaları düzelten bir devrimci kimliğe sahipti. Bu toplum evlatlığı asıl oğul yerine koymakta idi ve evlatlık eğer eşini boşamış ise eş babası kabul ettikleri bu kimsenin gelini kabul edildiği için evlenmesi yasaktı; ancak vahiy bu uygulamayı kaldırmıştır. İşte Peygamber de yaşadığı toplumun yanlışlarını kaldırıp yerine doğruları ikame etmekte idi. Bu uygulamalar sebebiyle toplumun kendisini suçlaması doğru olmazdı, çünkü onun bir şey uydurması mümkün değildi. Yaptıkları kendisine farz kılınan şeylerdi. Ayrıca bu yapılanlar müminleri zarara sokacak durumlar olamazdı. Çünkü o, müminlere karşı şefkatli idi ve onlara zarar gelmesini asla istemezdi. Bu sebeple onlar Rasulü kendi nefislerine tercih etmeli ve yaptıklarında ona bir vebal olmadığını bilmeli, ayrıca onu suçlamamaları gerekmektedir.

Ahzâb Suresi'nin *"Daha önce gelip geçen o peygamberler, Allah'ın vahiylerini tebliğ eden, Allah'tan korkan, başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir. Allah hesap görücü olarak yeter. Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Rasulü ve nebilerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir."* (Ahzâb, 33/39-40) ayetleri de Hz. Peygamber'e suçlama yöneltmesi bağlamında ele alınabilir. Bu duruma göre

ayetlerde onun evlatlığının eşi ile evlenmesinin Allah'ın bir emri ile gerçekleştiği, peygamberlerin hiç kimseden çekinceleri olmaksızın Allah'ın risâletini tebliğ ettikleri ve Hz. Peygamber'in son Risâlet görevlisi olduğu vurgulanmıştır. Böylece bu âdetin artık son bulmasının gerektiği ifade edilmekte ve kendisine yapılan suçlamaların yersizliği, müminlerin ilişkilerinde bu gerçeği göz önüne almaları gerektiği hatırlatılmaktadır. (Mevdûdî, 1991: IV/ 426)

5. Hz. Peygamber'e (s.a.v) Salâta Bulunmak ve Teslim Olmak

Yüce Allah, Kur'ân'ı Kerim'de kendisinin ve meleklerinin Hz. Peygamber'e değer verdiğini ve inananların da böyle yapmaları gerektiğini "Allah ve melekleri, Peygambere salât etmekte (onun şerefini gözetmeğe, şanını yüceltmeğe özen göstermekte)dir. Ey inananlar, siz de ona salât edin, (onun şanını yüceltmeğe özen gösterin); içtenlikle selâm edin (ona esenlik dileyin). " (Ahzâb, 33/56) ayeti ile ifade etmiştir. (Güngör, 2003: 474-475) Bu ayetteki *salât* kelimesinin köküyle ilgili birisi s-l-y, diğeri de s-l-v'den türediğine yönelik olmak üzere iki görüş vardır. (Ezherî, 2001: XII/166) Hüseyin Güllüce'nin bir makalesinde ulaştığı sonuçlara göre kelimenin hangi kökten türediği karıştırıldığı için çeşitli yanlışlıkların yapıldığı ifade edilmiştir. Bu araştırmada zikredilen bilgilere göre *salât* kelimesi temel lügatlerin verdiği bilgilerde birisi *ateşe atmak* manasındaki *صلى* kökünden, diğeri de *dua, övme ve temcid* anlamındaki *صلو* kökünden olmak üzere iki ayrı kökten türemiştir. Kelimenin bu iki kullanımı da Kur'ân'da mevcuttur; ancak Râğıb el-İsfehânî'nin (v. 425) *salât* kelimesiyle ilgili verdiği bilgilerden dolayı bu iki kelime, bir kelime gibi zannedilmiştir. Râğıb el-İsfehânî; bazılarının *salât*'ın ateş ile tutuşturmak manasındaki s-l-y kökünden geldiğini ve *salât*'ın *dua* anlamında olduğu yönündeki görüşlerini kîle diyerek zikretmiş; ancak burada kelimenin kökü hakkında ayrıca bilgi vermemiştir. (Bkz. İsfehânî, 2006: II/75-77) Güllüce'ye göre işte bu durum karışıklığa sebebiyet veren bir bilgi olmuştur. (Güllüce, 2005: 14) Ezherî'nin (v. 370) *Tehzibü'l-Lüga* adlı eserinde Zeccac'tan aktardığı bilgiye göre de *salât* kelimesinin kökü s-l-v'dir ve dildeki asıl anlamı lüzum, yani bağlılık, bırakmamak, yanından ayrılmamak, sürekli kalmak, yakın olmaktır ve asıl bağlılık da Allah'ın farz kıldığı şeyleredir. Namaz da Allah'ın bağlanılmasını emrettiği farzların en büyüğüdür. (Ezherî, 2001: XII/166) İşte bize göre bu bilgi ile ayetteki *salât*'tan asıl maksat anlaşılmalıdır ki o da Hz. Peygamber'in yanında olmak ve onun uygulamalarına bağlılıktır.

Ahzâb Suresi'nin 56. ayetindeki *salât*la ilgili kaynaklarda yer verilen bilgilere göre *salât* Allah için rahmet, mağfiret, övme; melekler için Allah'ın peygamberine yüksek makamlar vermesi için *dua* ve istiğfarda bulunması, Allah'tan başka varlıklar için kullanıldığında da *dua* manasına gelmektedir. (Taberî, 2000: XX/ 320; İbn Manzûr, 1414: IV/2490) *Teslim* kelimesi de boyun eğmek, emirleri yerine getirmek ve *dua* ile selam etmek anlamlarına gelebilir. (Semerkandî, III/72; Mâverdî, IV/422) Bu bilgilerden sonra genel bir yaklaşım olarak *salât*'tan *dua*, selam'dan ise *selam etmek* manaları

anlaşılmıştır ki bize göre bu, kelimelerin asıl anlamı ve ayetin tarihi bağlamını aşan bir mana olmuştur. Bu gün bildiğimiz *salât getirme ve Nebi'ye selam etme* anlamları, nüzul dönemi gerçekliği ile tam uyuşmamaktadır. Çünkü Münafıklar ve Yahudilerin Hz. Peygamber'e çeşitli dedikodular ve söylentiler ile eziyet ettikleri bir dönem yaşanmaktadır. İşte bu durumda Allah, bu davranışların karşısında bir davranış ile müminlere Hz. Peygamber'in yanında yer alarak tam bir teslimiyetle ona teslim olmalarını, onun verdikleri kararlarda onu desteklemelerini emretmektedir. Zeccâc'ın salât kelimesinin asıl anlamı ile ilgili verdiği bilgi, bu düşüncemizi doğrulamaktadır. Aslında sonraki ayet o dönem psikolojisini gözler önüne sererek müminlerin değerli elçinin etrafında kenetlenerek onu ruhen yüceltmeleri istenmiştir. Aynı şekilde, ona tam bir bağlılıkla teslimiyet göstermeleri emredilmiştir. (Nesefî, 1998: III/44) Bu husus şu gerçeği ortaya çıkarmaktadır: Hz. Peygamber (s.a.v), Zeyneb binti Cahş'ın durumu ve evlatlık olayından dolayı bazılarının ileri geri konuşmaları sebebi ile adeta eziyete uğramıştı. Aslında bu, ona gelen bir emirdi ve o da bunu uygulamıştı. Bunu görmezlikten gelenler onun evlenmesini dedikodu malzemesi yaparak onu rahatsız etmişlerdi. (Ateş, 1989: VII/199.) Onların bu tavırları karşısında Allah ve melekleri onun yanında yer almışlar ve aynı şekilde bu tarz söz ve tavırlarına karşılık müminlerin de salat ve selamda bulunmaları, yani ona bağlılıklarını göstermeleri istenmiştir.

Ahzâb Suresi'nin 56. ayetinde meleklerin salatının zikredilmesinin sebebi mahlûkata örnek gösterilmiş ve böylece Onun şerefi yükseltilmiş ve insanların da ona böylece salat ve selam etmeleri emredilmiştir. (Tâhir b. Aşûr, 1984: XXII/97) Süleyman Ateş, salat kelimesine anlam verirken tarihsel bağlamı güzel bir şekilde yansıtmış; ancak teslim kelimesini kanaatimize göre doğru bir şekilde manalandırmamıştır. Salâtı, *şerefini gözetmek* şeklinde anlaması bu surenin 56. ve 57. ayetlerinin bağlamı ile uyuyurken, *sellimû* kelimesini *selam* olarak değerlendirmesi bağlama mutabıklığı bakımından uygun gözükmemektedir. Bize göre olması gereken *teslimiyet ve boyun eğmek* şeklindeki anlamdır. (Ateş, 1989: VII/196) Bu anlamlar dikkate alındığında günümüzde, bazı çevrelerde ve Avrupa'da Peygamberimize yapılan saldırı ve hakaretlere karşı şanını ve şerefini yüceltmek için biz Müslümanların Hz. Peygamber'in sünnetine tam bir bağlılıkla bağlanmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Peygamberimizin şerefini ve onurunu koruma noktasında Müslümanların bu tür yanlış propagandalara karşı doğru bir tepki göstermeleri de gerekmektedir. Bu tutum, Ahzâb suresi 56. ayetinin indiği dönemde müminlerden istediği tavırla benzerlik göstermektedir. Çünkü münafıklar ileri geri konuşarak Hz. Peygamber'e eziyet etmişler ve Allah da onların bu davranışlarına karşılık müminlerden onun yanında yer alarak onun şerefini gözetmelerini istemiştir.

En az ömürde bir defa da olsa salât ve selâm getirme geleneğinin Müslümanlar arasında bir zorunluluk olarak yerleşmesinde Ahzâb Suresi'nin 56. ayeti ve bu ayetle ilgili sebebi nüzul yatmaktadır. İmam Malik'in Muvatta'da naklettiği bir rivayete göre bu ayet indiğinde sahabe Peygamberimize salatın mahiyetini sordular ve şöyle söylediler: "Yâ Rasulallah, işte bu bizim sana verdiğimiz selam. Biz bunu biliyoruz.

Peki sana nasıl salâta bulunacağız?” Peygamberimiz de onlara bu günkü şekliyle bildiğimiz “Allâhümme salli alâ Muhammedin...” şeklinde başlayan salâtü selam cümlesinin farklı bir versiyonunu okudular. (Tâhir b. Aşûr, 1984: XXII/98) Bunların yanı sıra, bazı hadis kaynaklarında geçen rivayetler ile salât getirme fıkhi bir hüküm olarak ele alınmıştır. Buna göre zamanı ve mekânı konusunda farklı görüşler belirtilmiş olsa da bir kimsenin ömründe en az bir kere salât ve selâm getirmesi gerektiği konusunda ittifak edilmiştir. (Karaman vd., 2004: IV/359) Tâhir b. Aşur, salât ve selam getirme konusunda sahabenin uygulamasını araştırdığını, onların bu günkü uygulandığı şekliyle bir uygulama yapmadıkları fikrine ulaştığını belirtmiştir. Ona göre sahabenin, Peygamberimizin her adı anıldığında veya yazıldığında değil de onun bazı fiil ve niteliklerini konuştuklarında salavat getirdiklerine dair bir bilgiye vakıf olduğunu belirtmiştir. Ayrıca isminin geçtiği her yerde salavat getirmenin hicri IV. asırda hadisçiler tarafından bir gelenek haline getirildiğini kaydetmiştir. (Tâhir b. Aşûr, 1984: XXII/98) Bu bilgileri ve ayetin bağlamını birlikte düşündüğümüzde şöyle bir sonuca varabiliriz:

Hz. Peygamber çeşitli söylentiler ve uygulamalarında suçlanması sebebi ile eziyete uğramıştı. İşte böyle bir durumda müminlere, Peygamberlerine salât ve selam etmeleri emredildi. Şimdi biz selamı bildiğimiz şekli ile düşündüğümüzde sahabenin ona selam vermelerinin onun bu eziyet durumunda ne katkısı olacaktı? Onlar karşılaştıklarında zaten selamlaşmıyorlar mıydı? Yine onun böylesi eziyet verici bir ortamda kendisine hadisi şeriflerde ifade edilen salavat cümlelerini okumak ayetin kastı mı idi? Kanaatimize göre, ayetin tarihi ve metinsel bağlamı yukarıda da değindiğimiz gibi böylesi bir çıkarıma müsaade etmemektedir. Salât, dua manasında alınsa bile durum değişmeyecektir. Bu da bizim görüşümüze doğrulayacaktır. Buna göre ayetin vermek istediği mesaj, Allah'ın müminlere Hz. Peygamber için duada bulunarak uygulamalarında yanında yer almalarını istemesidir.

6. Hz. Peygamber'i (s.a.v) İncitmemek

Allah ve melekleri Hz. Peygamber'in üzerine titremişler, risalet görevinde yanında yer almışlar ve onun en ufak bir eziyet görmesini istememişlerdir. Bunu yapanların da azaba duçar olacaklarını “Allah'ı ve Elçisini incitenler var ya işte Allah, onlara dünyada ve ahirette lanet etmiş ve onlar için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.” (Ahzâb, 33/57) ayeti ile ifade etmiştir. Bu ayetteki *ezâ* kelimesi, canlı varlıklara verilen zararı anlatır. Bu zarar, bedene yönelik olduğu gibi ruha yönelik de olabilir. (İsfehânî, I/57) Hz. Peygamber'e eziyet etmek, münafık ve hasta yürekli insanların bir davranışıdır. Buradaki hüküm genelleştirilebilir ve müminlerin ilişkilerinde Rasulü incitici davranıştan uzak durmaları gerekir. Allah, bu ayette elçisini kendisi ile beraber zikrederek değerini yüceltmış ve onu incitmenin kendisini incitmek olduğunu bildirmiştir. Aynı şekilde bu surenin 53. ayetinde müminlerin de onu rahatsız edici davranışlardan uzak durmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu ayetin iniş sebebi ile ilgili

zikredilen bir rivayet göre Araplar; Hz. Peygamber'in ganimet dağıtırken adil davranmadığını iddia etmişler, o da bunu üzülmüş ve kendisi gibi eziyete maruz kalan Hz. Musa'yı örnek vermiştir. Bu ayet de müminlerin, İsrail oğullarının Hz. Musa'ya yaptığı gibi yapmamalarını emretmiştir. (Derveze, 1383: VII/426)

"Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları yapmadıkları bir şeyle (suçlayıp) incitenler bir iftira ve açık bir günah yüklenmişlerdir." (Ahzâb, 33/58) ayetiyle ilgili bir rivayete göre ayette zikredilen "Rasulullah'a eziyet"ten maksat, Rasulullah'ın Hz. Safiye ile evlenmesine dil uzatılması hadisesidir. (Taberî, 2000: XX/323) Ancak bazılarının da ifade ettiği gibi surenin olay örgüsü içerisinde bu tür rivayetler uygun düşmemekte, 58. ayet de Hz. Zeyneb olayı ile bağlantılı gözükmektedir. (Ateş, 1989: VII/201) Çünkü Peygamberimizin Hz. Safiye ile evlenmesi hadisesi hicri 7. yılda (Hamidullah, 1993: II/686) olmasına rağmen Hz. Zeyneb'le evliliği hicri 5. senede gerçekleşmiştir. (Mevdûdî, 1991: IV/371) Bir kavle göre de Hz. Peygamber'e eziyet onun Zeyd'in babası olarak görülmesidir. (Mâverdî, IV/426) Aslında bu iki rivayet bir arada değerlendirildiğinde diğer rivayetler dışarıda kalmakta ve kendisine yapılan eziyetlerin evlatlık ve evlatlığının hanımı ile evlenmesi konusu olduğu anlaşılmaktadır.

B. MÜSLÜMANLARIN HZ. PEYGAMBER (S.A.V) İLE İLİŞKİLERİNİN GRUPLANDIRILMASI VE BU İLİŞKİLERİN İÇERİĞİ

İlişkiler; Müslümanlar'ın Hz. Peygamber, Müslümanların ezvâc-ı tâhirât ve ezvâc-ı tâhirâtın Hz. Peygamber ile ilişkileri olmak üzere üç ana başlık altında ele alınabilir.

1. Müslümanların Hz. Peygamber (s.a.v) ile İlişkileri

Ahzâb Suresi'nde Müslümanların Hz. Peygamber ile ilişkilerinin temel kıstasları -yukarıda zikrettiğimiz gibi- Hz. Peygamber'in dünyadaki geçici şeylerden ve müminlerin kendi canlarından daha değerli, en güzel bir örnek ve hüküm koyucu olması temellerine oturtularak kendisine eziyet verici tavır ve davranışlardan uzak durulması gerçeği üzerine kurulmuştur. Bu ilişkilerin konusu ise tebennî, mîrâs, âdâb-ı muâşeret ve evliliklerdir.

a. Tebennî

Arapça'da evlât edinme karşılığında kullanılan tebennî, "oğul" anlamındaki *ibn* kelimesinden türemiş olup "oğul edinme" demektir. (Zebîdî, t.y.: XXXVII/228) Nesebi belli olsun veya olmasın başkasına ait bir çocuğu kendi çocuğu olarak kabul etme anlamındaki evlât edinme, geçmişte ve günümüzde rastlanan sosyal ve hukukî bir vakıdır. Evlât edinme kurumunun var olduğu hemen bütün toplumlarda görüldüğü gibi eski Arap toplumunda da sadece erkek çocuklar evlât edinildiğinden bu husus *tebennî* kelimesiyle ifade edilmiştir. Kız çocuklarının evlât edinilmesi ise sonraki dönemlerde görülen bir olgudur. (Ayдын, "Evlât Edinme", XI/527)

İslâm'dan önce aralarında usul-furu ilişkisi bulunmayan kişiler arasında suni nesep oluşturmayı amaçlayan tebennî anlayışında Araplar, evlât edinmeyi çocuğun öz babasının veya vasisinin rızasıyla gerçekleştirirlerdi ve öz baba çocuğunu evlatlık olarak verince onun üzerindeki tüm haklarından vazgeçerdi. Daha sonra bir anlaşmazlık çıkmaması için de bu durum bir grup şahidin huzurunda gerçekleşirdi. (Bkz. Cevâd Ali, 2001: VII/358-359; Öztürk, 2011b: 264) Evlâtlık gerçek bir oğul için doğan nesep, evlenme, boşanma, miras, hısımlık gibi konularda öz çocuk gibi hükümler doğururdu. Evlâtlığın dul kalan eşi ile de evlenilmezdi. Çünkü o, evlât edinen erkeğin gelini sayılırdı. (Tâhir b. Aşûr, 1984: XXI/258) “Evlâtıklarımızı da öz oğullarımız yapmamıştır... Akriba olanlar, Allah'ın Kitabına göre, (mirasçılık bakımından) birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar.” (Ahzâb, 33/4, 6) ayetleri başkasının çocuğunu evlât edinmekle öz çocuk gibi hak ve görevler meydana gelmeyeceğini, aralarında bir hısımlık doğmadığı için evlenme engeli de oluşmadığını ve miras cereyan etmediğini ortaya koymuştur. Allah Rasulü de Zeyd'i evlât edinmiş, bundan dolayı Zeyd için Muhammed'in oğlu ifadesi kullanılmıştır. (Mâtürîdî, 2008: XI/302) Ancak ayet bunu ortadan kaldırdığı için babalığın doğurduğu sonuçlar da geçerli olmamıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamber Zeyd'in babası sıfatı ile anılmamalıdır ve müminlerden kimsenin babası da değildir. (Ahzâb, 33/40) Bu sebeple Müslümanlar “Ey inananlar, Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin.” (Ahzâb, 33/70) ayeti gereğince birini, babası olmayan kişiye nispet etmeden doğru sözler söylemekle emrolunmuşlardır. (Semerkandî, III/76) Bu doğru söz de Ahzâb suresinde getirilen prensibe göre eğer evlatlığın babası biliniyorsa babasına nispetle çağrılması, bilinmiyorsa onların kardeş ve mevâli olarak kabul edilmeleridir.

Evlâtıkların öz oğullar gibi olmadığı gerçeği yüzyıllarca oluşmuş bir ön yargı ve gelenek olduğu için bir sözle değiştirilmesi zor olacaktır. Bu sebeple bu geleneğin sonuçları ile birlikte kaldırılması için gerekenleri bizzat Hz. Peygamber, Hz. Zeyneb ile evlenerek yapmıştır. Aynı zamanda azatlı bir kölenin soylu insanlardan farklı olmadığı ortaya konmalıydı. (Mevdûdî, 1991: IV/382) Hz. Peygamber'in kimsenin babası olmadığı gerçeğinin iyice yerleşmesi gerekiyordu; çünkü “Hâtemü'n-Nebî”, yani son peygamberdi ve böylesi yanlış uygulamaların devam etmemesi için bu geleneğin tamamen ortadan kaldırılması ancak bu peygamber vasıtası ile olacaktır. (Mevdûdî, 1991: IV/427)

b. Mîrâs

Peygamber Efendimiz; mîrâs ilmini, ilmin yarısı kabul etmiş ve bu sebeple öğrenilmesi ve öğretilmesini emir buyurmuştur. (İbn Kudâme, 1997: IV/668) *İ-r-s* kökünden türeyen ve sözlükte “kök, temel, birinin diğerinden devraldığı eski durum, bakiye” anlamına gelen mîrâs kelimesi bir şeyin bir kişi veya topluluktan diğerine geçmesi, başkasından kalan şey manasında kullanılır. (Halil b. Ahmed, t.y.: VIII/234;

Aktan, "Mîrâs", XXX: 143) Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde de miras; birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet şeklinde tanımlanmıştır.

İslam öncesi Arap toplumunda miras hukukunu doğuran iki durum vardı. Bunlardan ilki nesep, ikincisi muâhededir. Soy yoluyla verasette kadınlar ve küçük çocuklar miras hakkına sahip olamazlardı. Miras, eli silah tutan ve ganimet toplayan büyük erkeklere ait bir hak olarak görülürdü. Muâhede, yani antlaşma yoluyla veraset de hilf ve tebennî olmak üzere iki uygulama ile oluyordu. Hilfte bir kişi başka birisi ile karşılıklı olarak birbirlerinin canına ve malına sahip çıkacaklarına dair antlaşma yaparlardı. Bunlardan sağ kalan, önce ölenin malından daha önce belirlenmiş payı almaya talip olurdu. Tebennî usulünde de yukarıda ele aldığımız gibi evlat edinilen çocuk asıl babasının değil, kendisini evlat edinen kişiye nispetle çağrılır ve aynı zamanda o kişinin varisi olurdu. (Nesefî, 1998: III/17; Hâzin, 1425: I/369; Derveze, 2011: I/178-179; Öztürk, 2011b: 266-267)

Hilf, Medine'ye hicretten sonra da Peygamberimizin Muhâcir ve Ensar'ı kardeş yapması ile uygulanmış; ancak daha sonra kaldırılarak miras akrabalık şartına bağlanmıştır. (Taberî, 2000: XX/210; Nesefî, 1998: III/18; Zemahşerî, 1407: III/524) Bazı müfessirlere göre ise nesep dışındaki miras uygulamaları kaldırılmamış, sadece çerçevesi değiştirilmiştir. Buna göre mirası akrabalık şartına bağlayan "*Akraba olanlar, Allah'ın Kitabına göre (mirasçılık bakımından) birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar.*" (Ahzâb, 33/6) ayeti ile mirastan direk pay alma yerine, bu çerçeve bağış ve yardım şekline dönüştürmüştür. Tebennî uygulamasının getirdiği sonuçlar da "*Evlatlıklarınızı da öz çocuklarınız (gibi) kılmamıştır.*" (Ahzâb, 33/4) ifadesi ile yeniden düzenlenmiş ve evlatlıkların miras hakkı kaldırılmıştır. Dolayısı ile Hz. Peygamber de Zeyd'in babası olmadığı için Peygamberimiz ve evlatlığı arasında miras hükümleri doğmamıştır.

c. Âdâb-ı Muâşeret

Kök itibariyle davet ve çağrı manasına gelen *âdâb*, *edeb* kelimesinin çoğuludur ve dinin gerekli gördüğü, aklın güzel saydığı bütün söz, fiil ve davranışlar edeb kapsamına girmektedir. "Toplum fertlerinin yaşayış ve karşılıklı münasebetlerine genel ve ortak bir tarzda hâkim olan ve aksine davranışların yerine göre ayıp, terbiyesizlik, edepsizlik sayılarak kınandığı ahlâkî ve içtimaî kuralların bütününe hukukta umumî âdâb" denir. (ez-Zebîdî, t.y.: II/12; İbn Manzûr, 1414: I/207; Bayındır, "Âdâb", I/334) Cahiliye Araplarına göre de edeb, takip edilmesi zorunlu olan eski geleneklerdir. (Çağrı, "Edep", X/412) Âdâb-ı muâşeret ise ictimâî yaşayış bilgisi ve usulleridir. (Develioğlu, 2010: 8) İslam'da âdâbın önemi, bağlularını Allah'ın beğendiği davranışlarla süsleyerek başka insanlarla olan ilişkilerinde ölçülü hareket etmelerini ve hem şahsın hem de toplumun huzur içinde yaşamasını sağlamaktır. (Duman, 1994: 29) İşte bu bağlamda Ahzâb Suresi'nin 53. ayeti nüzul döneminde gerçekleşen bazı hadiseler ve Arapların adetlerinden hareketle Müslüman toplumun inşası için önemli âdâb-ı muâşeret kuralları getirmiştir.

Araplar birbirlerine giderken zaman gözetmezler, evlere girerken kapı çalmadan girerlerdi. Bu uygulama hoş olmayan sonuçlar doğururdu. (Mevdûdî, 1991: IV/447) Bir defasında da Hz. Peygamber, eşlerine uğramış ve birilerinin onların yanında sohbet ettiğini görmüş, bu durumdan rahatsız olmuş ve minbere çıkarak Ahzâb Suresi'nin 53. ayetini okumuştur. (Mâverdî, IV/418) Yine Araplar, bir yemek için çağırıldığında çok önceden giderler ve yemek saatini beklerlerdi. Bu ise yemek için hazırlık yapan ev sahibine fazladan sıkıntı oluştururdu. Yemeği yediklerinde de ev sahibini rahatsız edecek derecede fazladan otururlar, konuşup eğlenceli sohbetler yaparlardı. Nitekim bu uygulama Hz. Peygamber'in evinde de olur; ancak kendisi rahatsız olmasına rağmen bunu hoş karşılardı. Efendimizin Hz. Zeyneb ile düğününde de bu durumlar olmuş ve had safhaya varmıştı. Bunun üzerine bu ayet inmiş ve Allah, insanları vahiyle uyararak müminlerin Hz. Peygamber ile ilişkilerinde bir düzenleme getirerek bu uygulamayı kaldırmıştır. (Mâverdî, ty.: IV/418; Vâhidî, 1994: 479-480; Mevdûdî, 1991: IV/447) *"Ey iman edenler! Yemek için çağrılmaksızın ve yemeğin pişmesini beklemeksizin (vakitli vakitsiz) Peygamber'in evlerine girmeyin, çağrıldığımız zaman girin. Yemeği yiyince de hemen dağılın. Sohbet için beklemeyin. Çünkü bu davranışınız Peygamber'i rahatsız etmekte, fakat o sizden de çekinmektedir."* (Ahzâb, 33/53) ayeti gereği davetsiz olarak Hz. Peygamber'in evine gitmemek, yemeğe çağrıldığında çok önceden gidip rahatsız etmemek ve evinde yemeği yedikten sonra sohbeti uzatmadan ayrılmak müminlerin Hz. Peygamber ile ilişkilerinde düzenleme getirilen kurallar olmuştur. Bu kurallar Arapların uygulaya geldikleri adetleri kaldırmaya yöneliktir.

d. Evlilik

Peygamberimiz, Allah'ın emri ile Hz. Zeyneb ile evlenmiş ve bu evlilik olayının bir sonucu olarak İslam düşmanları onun dörtten fazla kadınla evlenmesi konusunda ileri geri konuşmaya başlamışlar; Müslümanlar da bundan şüphe duyarak bu duruma alet olmuşlardır. (Mevdûdî, 1991: IV/383) Hz. Peygamber ve eşlerinin hakkındaki dedikodu olayı, Hendek Savaşı esnasında Müslümanların ve Peygamberimizin şehirden uzaklaşmış olduğu bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Bu süreçte münafıklar ve Yahudiler, birçok konuda Müslümanların aleyhinde dedikodu yaymışlardır. Hz. Peygamber'in eşleri hakkında uydurdukları dedikodular da bunlardandır. (İbn Kesîr, 1994: IV/206; Yılmaz, 2007: 21-22) Bu dedikodular, Hz. Peygamber'i üzmüş ve onun incinmesine sebep olmuştur. İşte *"Ey iman edenler! Mûsâ'ya eziyet edenler gibi olmayın... Ey inananlar! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin."* (Ahzâb, 33/69-70) ayetleri bu hususu anlatmaktadır. Bu ayetlerdeki السَّيِّدُ kelimesinin kök olarak türediği سد fiili set, yine bundan türeyen سداد ise boşluk ve gediklerin kendisiyle kapatıldığı şey manasına gelmektedir. (İsfehânî, II/570) السَّيِّدُ ile السَّدَادُ kelimelerinin anlamı birdir ve السَّدَادُ doğru ve gerçek manasındadır. Eğri olmayan bir okun hedefe doğru bir şekilde atılması da buradan gelmektedir. Ok; istikamet üzere atıldığında nasıl ki hızlı bir şekilde hedefe yerleşirse faydalı bir söz de hedefine varır, sağlam bir

tesir yapar ve hayır kapılarını açar. (Tâhir b. Aşur, 1984: XXII/122) Tüm bu verilerden yola çıkarak ayette emredilen doğru sözden her türlü yanlış ve eksik anlamaların önüne bir set gibi çekilen, dedikoduya mahal verecek boşluklara sahip olmayan bir söz anlaşılmaktadır ki bu yorum ayetin ve surenin genel bütünlüğüne de uymaktadır.

Ahzâb Suresi'nin 69-70. ayetlerinde bahsedilen eziyete konu olan *ileri geri konuşmakla* ilgili hususlarda tefsirlerde zikredilen bilgiler "Hz. Peygamber'e Zeyd'in babası denilmesi, ganimet dağıtımı esnasında adil davranmadığının söylenmesi; evlatlığının karısına âşık olduğunun iddia edilmesidir." (Mâverdî, IV/426; Ateş, 1989: VII/207) Bu görüşlerden farklı olarak İmam Mâtürîdî, ayette geçen Musa'ya eziyet olayından hareketle iki olayın sebeplerinin de aynı olması gerektiğini düşünmüş ve Hz. Musa'ya yapılan eziyetle ilgili rivayetleri de dikkate almamıştır. 61. Saf Suresi'nin beşinci ayeti ile birlikte değerlendirerek Hz. Musa'ya yapılan eziyetin her peygambere yapılan bir eziyet gibi ona *mecnun olduğunun ve büyülenmiş olduğunun söylenmesini* eziyet olarak görmüştür. Dolayısı ile burada Hz. Peygamber'e eziyet veren davranışları onun mecnun ve büyülenmiş olduğunun iddia edilmesi, Allah'a iftira ve yalan isnat edilmesi olarak te'vil etmiştir. (Mâtürîdî, 2008: XI/391-392) Ancak kanaatimize göre bu te'vil, ayet ve surenin bağlamı içinde doğru gözükmemektedir. Çünkü Müşriklerden gelen bu tür itirazlar daha çok Mekke dönemi ile alakalıdır. Bu ayetler, Hz. Peygamber'in evlatlığının eşi ile evlenmesi hakkında ileri geri konuşarak iftira edenleri uyararak doğru düzgün sözler konuşmalarını emretmektedir. Bazı tefsirlerde de *doğru söz söyleyin* ifadesinden "Lâ ilâhe illallah" anlaşılmıştır ki bu da bize göre surenin iç bütünlüğü ve önceki ayetle bağı açısından anlamlı gelmemektedir. (İbn Ebî Zemenîn, 2002: III/415)

"Ey iman edenler! Mûsâ'ya eziyet edenler gibi olmayın... Ey inananlar! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin." (Ahzâb, 33/69-70) ayetlerinde geçen iman edenlerden kastedilenlerin kalplerine tam iman yerleşmemiş kimseler, irfanı kıt Müslümanlar ve münafıklar olduğu tefsirlerde belirtilmiştir. (Ateş, 1989: VII/207; Karaman vd., 2004: IV/363) Bu ayetlerde neden *iman edenler* şeklinde bir ifade geldiğine yönelik Mevdûdî'nin tespitine göre maksat, bu kimseleri utandırarak onların davranış ve amellerine dikkat çekmektedir. (Mevdûdî, 1991: IV/383)

2. Müslümanların Ezvâcî Tâhirât ile İlişkileri

Bu ilişkiler, Müslümanların Hz. Peygamber'in eşleri ve eşlerinin de Müslümanlarla ilişkileri açısından iki grupta ele alınabilir. Bu ilişkilerin temeli ezvâcî tâhirâtın müminlerin annesi olması; içeriği de tesettür, evlenme yasağı, miras, iletişim âdâbı ve hayâdır. Hz. Peygamber'in müminlerin manevi babası olmasının bir sonucu olarak ezvâcî tâhirât da annelik vasfına sahiptir ve bu sebeple aradaki iletişim bu vasfa uygun bir içeriğe göre gerçekleşmelidir. Hz. Âişe'ye göre ezvâcî tâhirâtın annelik vasfı kadınlar için değil, erkekler için geçerlidir. (Zemâhşerî, 1407: III/523) Erkekler için geçerli olan annelik, onların haklarına saygı gösterilmesi ve onlarla evlilik yasağı olmak üzere iki husustadır. (Mâverdî, IV/374; Vâhidî, 1994: III/459) Diğer meselelerde durum böyle olmadığı için peygamberin anneleri, onların yanında tesettüre riayet

etmelidirler. (Mevdûdî, 1991: IV/391) Müminler de bunu bilmeli ve Hz. Peygamber'in vefatından sonra da onlarla evlilik talebinde bulunmamalıdır. İlgili ayetin "*ve eşlerini nikâhlamanız da olamaz*" (Ahzâb, 33/53) kısmı Talha b. Ubeydullah isimli kişinin Hz. Peygamber'in ölmesi durumunda Hz. Aişe ile evlenme yönünde söylediği sözleri reddetmektedir. (Vâhidî, 1994: III/480) Ancak İbn Atiyye'ye göre bu sözleri Talha b. Ubeydullah değil de münafıklardan birisi söylemiştir. (İbn Atiyye, 1422: IV/396)

Müminlerin anneleri vasfına bağlı olarak ilişkilerde açıklığa kavuşturulan diğer bir hususta mirastır. Müminler, onları anneleri olarak kabul edip her türlü hürmeti göstermekle yükümlüdürler; ancak bilinen annelikte cereyan eden miras ve nafaka durumu burada gerçekleşmemektedir. (Mâverdî, III/374) Ayetin devamı mirası akrabalık şartına bağlayarak olası böyle bir hususu açıklığa kavuşturmuştur. Yine bu surenin "*Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin.*" (Ahzâb, 33/53) ayeti gereğince onlardan bir şey isteme durumunda perde arkasından istemelidirler. Ayetin tarihsel bağlamına göre Hz. Peygamber'in düğünü esnasında bazı görgüsüz kimseler, hassasiyet göstermeden içeriye dalarak bir şeyler istemişlerdir. Bunun üzerine onların bu uygulamaları bir düzene konularak aile mahremiyetinin korunması amaçlanmıştır. (Ateş, 1989: VII/194) Hz. Enes'ten gelen bir rivayete göre bu ayet inmeden önce Hz. Ömer, Peygamber Efendimize "*İyisi de kötüsü de birçok insan seni ziyarete geliyor. Hanımlarına söylesen de örtünseler.*" demiş ve bunun üzerine Allah bu ayeti indirmiştir. (Vâhidî, 1994: III/480)

Hz. Peygamber'in eşleri, peygamber eşi olmalarının neticesi ile kazandıkları annelik ile ahlaki sorumluluklarının büyüklüğünün farkına varmalıdırlar. Bu sebeple Müslümanlarla ilişkilerinde çirkince bir davranışta ve utanmazlıkta bulunmamalıdır. Bu gerçeği "*Ey peygamber kadınları! Sizden kim açık bir fuhuş (edepsizlik) yaparsa onun için azap iki kat yapılır.*" (Ahzâb, 33/30) ayeti açıkça ifade etmektedir. (Mevdûdî, 1991: IV/408) Yine onlarla ilişkilerinde kalbinde zinaya düşkünlük ve fücür gibi hastalık bulunan insanlarda sebep olabilecek zina beklentisi içerisinde olma gibi kötü durumlara karşı konuşmalarında sözü yumuşatarak çekici bir üsluptan uzak durmalıdırlar. (Vâhidî, 1994: III/469; Görüşler için bkz. Mâverdî, IV/398-399) Doğal, ciddi ve ölçülü bir şekilde İslam'ın öngördüğü tarzda konuşmalıdırlar (Ahzâb, 33/32) ki kalbinde hastalık bulunan birisi Hz. Peygamber'in eşlerinden çirkin bir beklenti içinde olmasın. (Zeccâc, 1998: IV/224)

Kadınların erkeklerle kırta kırta konuşması erkeklerde zinaya meyilli düşünceler oluşturabilir. İşte bu sebeple, peygamber eşlerinin örneklik vasfına haiz olmaları hasebi ile bu tür davranışlardan uzak durması onlara vahiy ile bildirilmiş ve başkalarının yoldan çıkmaması için kendilerinin en ufak bir hata yapmamaları gerektiği öğretilmiştir. (Ateş, 1989: VII/155) Aslında bu durum onlar için vaki olduğu anlamına gelmemekte, sadece onlara durumları hatırlatılarak müminlerin anneleri olma bilinci iyice yerleştirilmek istenmektedir. Bu sebeple zorunlu olmadıkça dışarı

çıkılmaları, kadim cahiliye âdetinde olduğu gibi erkeklerin şehvetini çekecek şekilde ortalıkta boy göstererek cazibelerini göstermemeleri emredilmiştir. (Vâhidî, 1994: III/469; Öztürk, 2009: 394) وَلَا تَبْرَحْنَ نَبْرَجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى (Ahzâb, 33/33) ifadesindeki *teberrüç* kelimesi, saray anlamındaki burc'dan türemiş olup تَبْرَجَتِ الْمَرْأَةُ ifadesi de kadının saray gibi kendi güzelliklerini göstermesi açısından kadının saraya benzemesini ifade etmektedir. (İsfehânî, I/122-123) الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى ifadesinde, kastedilen dönemi Hz. Âdem sonrası bir zaman dilimi olarak düşünüp ilk cahiliye manasında alanlar olmuşsa da bu ifadeden daha çok İslam'dan önceki dönemin anlaşılması uygun bulunmuştur. (Bkz. Mâverdî, IV/400-401) Bize göre de belirli bir dönemden ziyade الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى ifadesinin İslam'ın onaylamadığı bir davranış geleneğini ifade etmesi bakımından bazılarınca ifade edildiği gibi kadim cahiliye geleneği olarak anlaşılması daha uygun gözükmektedir. (Öztürk, 2009: 394) Müfessirlerin verdikleri bilgilerden hareketle cahiliye geleneğindeki bu davranış biçimleri kadınların erkekler arasında gezinip durması, yürürken kırita kırita yürümeleri, örtüyü başın üzerine atıp bağlamamaları ki böylece boynu, gerdanı, küpesi ve diğer süs eşyaları görünmesidir. (İbn Kesir, 1999: VI/410) Buna göre Hz. Peygamber'in hanımlarından eski cahiliye geleneklerini ortaya koyan davranış şekillerinden uzak durmaları istenerek mümin kadınlar için de ilişkilerinde buna uygun bir davranış biçimlerini benimsemelerine işaret edilmiştir.

3. Ezvâcî Tâhirâtın Hz. Peygamber (s.a.v) ile İlişkileri

Hz. Peygamber (s.a.v), Allah'ın elçisi olan beşer bir peygamberdir. Yemiş, içmiş ve diğer insanlar gibi alışveriş yapmıştır. Bazen üzülmüş ve bazen de gülmüştür. Yine diğer insanlar gibi evlenmiş ve çocuk sahibi olmuştur. Ancak onun evlenerek kendisine eş yaptığı kadınlar, diğer insanların eşlerinden farklı olarak Peygamber hanımı sıfatına sahiptirler. Ahzâb Suresi'nde ezvâcî tâhirâtın Hz. Peygamber ile ilişkilerinden bahsedilmiş, bu ilişkiler onların peygamber hanımı olmaları ve diğer kadınlar gibi olmadığı temelinde ele alınmıştır. Hz. Peygamber'in eşleri ile ilişkilerinin içeriği de onların dünya metanı terk etmeleri ve Hz. Peygamber'den öğrendiklerini unutmamaları insanlara anlatmaları hususlarıdır.

Müfessirlerin verdiği bilgilere göre Hz. Peygamber'in eşleri, kendisinden süslü elbise ve fazla nafaka gibi dünyalık şeyler istemişlerdi. (Vâhidî, 1994: III/467) "Eğer dünya hayatını ve ziynetini isterseniz" (Ahzâb, 33/28) ayeti bunun üzerine inmiş ve Hz. Peygamber'in eşlerinin, Hz. Peygamber ile ilişkilerinde önemli ilkeleri belirlemiştir. Bu olay üzerine Hz. Peygamber eşlerinden tercihte bulunmalarını istemiştir. Eğer dünyalık meta isteyen olursa onlara, bunları vererek serbest bırakması vahiyle bildirilmiştir. Buna karşılık Allah'ı ve Resulünü seçenlere büyük ecirler vadedilmiştir. Bu olay, Hz. Peygamber'in ekonomik olarak sıkıntılı bir dönem geçirdiğini göstermektedir. O, Müslümanlar ile müşriklerin çatışma halinde olduğu bir zamanda eşlerinin kendisinden dünyalık istemeleri sebebi ile üzülmüştür. (Mevdûdî, 1991: IV/405) Bu olayla ilgili tefsirlerde yer verilen rivayetlere göre Hendek Savaşı ve Benî Kureyzâ Gazvesinde ele geçirilen ganimetler muhacirlere dağıtılmış ve muhacir kadınların durumları ekonomik olarak iyileşmiştir. Bundan hareketle, Hz. Peygamber'in eşleri muhacirlerde olanın kendilerinde de olmasını talep etmişlerdir.

(Tâhir b. Aşûr, 1984: XX/324) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bunu yapma imkânı olmasına rağmen yapmaması, ancak onun takvası gereği yoksul bir hayat standardını temel almasına bağlı olmuştur. Vahyin talimatıyla eşlerini, yaşadıkları sade hayata devamlı boşanma arasında muhayyer bırakmış ve onlar da dünya refahını değil, Hz. Peygamber'i tercih etmişlerdir. (Akgül, 2011: 111)

Kur'ân, Hz. Peygamber'in zevcelerine Peygamber hanımları olma bilincini yerleştirmek için *"Ey Peygamber kadınları! Siz herhangi bir kadın konumunda değilsiniz"* (Ahzâb, 33/32) şeklinde hitap etmiş ve bu hitapla onların değerini ve faziletini ortaya koymak istemiştir. Onlar diğer kadınlar gibi değildir, çünkü hem vahyin inişine şahit olmakta hem de Hz. Peygamber ile yaşadıkları için onun davranışlarını ve yaptıklarını görmektedirler. Bu sebeple takvaya daha yakın davranışlar sergilemeli, dünyaya meyletmeyi terk etmeli, yine takvalarının bir gereği olarak yabancı erkeklerle ilişkilerinde buna uygun davranmalıdırlar. (Mâtürîdî, 2008: XI/339) Peygamber hanımı olma bilinci ile hareket edip Allah'ı ve Rasulünü istemeleri durumunda kendilerine büyük bir ecir verilecek; fakat bunu unutup peygamberin hanımları vasfına aykırı davranarak çirkinlik unsuruna sahip davranışlar sergilerlerse diğer kadınlardan farklı olarak azapları, diğer kadınlardan daha fazla olacaktır. (Hamdi Yazır, 1993: VI/83; Öztürk, 2011a; 578) Ayrıca peygamber hanımı olmaları sebebi ile kazandıkları şan ve şeref şükürünün bir gereği olarak Kur'ân'ı ve Peygamberin sünnetini iyice özümsemeleri gerekmektedir. (Hamdi Yazır, 1993: VI/83)

Hz. Peygamber'in eşlerine hitaben gelen *وَأَذْكُرَنَّ مَا يُثَلَّى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ* *"Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın"* (Ahzâb, 33/34) ayetindeki *أَذْكُرَنَّ* ifadesi *hatırlama* ve *anma* olmak üzere iki manaya gelebilir. *Hatırlamak* olduğunda *"evde okunan ayetleri ve hikmeti hatırlayın"*, *anmak* olduğunda ise *"evde duyulan ve görülen her şeyi insanlara aktarmak"* (Mevdûdî, 1991: IV: 417) manaları anlaşılır ki bu iki farklı anlam meallere de yansımıştır. Hikmetten maksat da Kur'ân'la bildirilen vahiy dışında Hz. Peygamber'e bildirilen dinin hükümleri, yani sünnettir ki Taberî ifadeyi bu şekilde anlamıştır. (Taberî, 2000: XX/268) İşte peygamber hanımları kendilerine öğretilen bu hikmeti hep hatırlayacaklar ve öğrendiklerini insanlara anlatacaklardır. Bu görev onlara vahiyle yüklenmiş bir misyondur. Bu ifade ile *"Ey Peygamber'in hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınıyorsanız (erkeklerle konuşurken) sözü yumuşak bir eda ile söylemeyin ki kalbinde hastalık (kötü niyet) olan kimse ümide kapılmasın. Güzel (ve doğru) söz söyleyin. Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekatı verin. Allah'a ve Rasullüne itaat edin."* (Ahzâb, 33/32-33) ayetleri arasında bir bağ kurulduğunda ezvâcî tâhirâtın, diğer kadınlar gibi olmadığı vurgulanarak onlara bir takım emir ve yasaklar bildirilmiştir. *"Siz evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın"* (Ahzâb, 33/34) ayeti ile Allah'ın vahiyle bildirdiği bu emir ve yasakların ve Hz. Peygamber'in aile içinde uyguladığı sünnetin

unutulmaması, hatırda tutulması gerektiği vurgulanmıştır. Bu vurgu ile onların peygamber hanımı ve ehli beyti olmaları gerçeği canlı tutulmuş ve bu sebeple Hz. Peygamber'in aile halkının tertemizliği korunmak istenmiştir. Bu ayetler ile belirlenen emir ve yasaklar yabancı erkeklerle konuşurken ölçülü olmak, mecbur olmadıkça dışarı çıkmamak, çıkılacaksa cahiliye kadınlarının yaptığı gibi süsten uzak durarak çıkmaktır. Bu emir ve yasaklar aslında bütün mü'mine kadınlar için de geçerli kabul edilebilir. Çünkü peygamber hanımından istenen bu hususlar takvayı korumanın gereği olduğu için mü'mine hanımların da cahiliye adetlerinden uzak bir tavır içinde olmaları gerektiği açık bir durum olacaktır.

SONUÇ

Her Müslüman için Hz. Peygamber (s.a.v), kendisine bağlılığı kıyamete kadar devam ettirilmesi gereken en değerli örnek ve liderdir. Bu sebeple söz ve fiillerinin değeri müstesna bir konumda olduğu için vahyin nüzul döneminde onun şahsında somut bir şekilde ortaya çıkan örnek davranış kodlarının tespit edilmesi, İslam dininin bağluları için önem arz etmektedir. Bu manada, Müslümanlar ve Hz. Peygamber'in ilişkilerinin boyutlarının Kur'an'da ortaya konduğu şekilde belirlenmesi, hem epistemolojik hem de varoluşsal bir zorunluluk olarak görülmelidir. Çünkü Kur'an, Allah'a itaatten sonra Peygambere itaati de emrettiği için, bu itaatin içeriği ve çerçevesi epistemik açıdan doğru bir şekilde anlaşılmalıdır. Varoluşsal açıdan da sıhhatli bir şekilde anlaşılmalıdır ki müminler kimliklerini hem korusunlar hem de bu koruma ile müminler olarak ölüp kendilerini ahirete böylece ulaştırsınlar. Bu aynı zamanda öteki dünyada da inanan bireyler olarak muamele görmenin bir gerekliliği olacaktır.

Epistemik açıdan Müslümanların Hz. Peygamber'le ilişkileri onun Allah'ın elçisi olmasının bir gereği olarak kişisel benliklerden öncelikli olması, varoluşun doğru bir şekilde korunabilmesi için takip edilecek en güzel örnek olması, verdiği hükümde müminlere seçme hakkının tanınmaması temeline dayanması olarak değerlendirilebilir. Varoluşsal bir zorunluluk olarak ise ilişkilerin temeli en güzel örnek olarak Hz. Muhammed'e teslim olup bağlanmak ve onun üzerine titreyerek onun yanında yer almaktır. Böylece Müslümanlar olarak onu üzmeyecek ve ona bağlılığımız gösterilmiş olacaktır. Bu ilişkilerin epistemolojik bir zorunluluğudur ve aynı zamanda Müslüman birey olarak var olmanın imanî bir gereğidir.

KAYNAKÇA

- AKGÜL, M. (2011). "Hz. Peygamber'in (s.a.s) Eşleriyle İlişkisi", Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]. cilt: XLVII, sayı: 2, ss. 91-116.
- AKTAN, H. "Kefâet". Diyanet İslam Ansiklopedisi, XXV/166-167.
- ATEŞ, S. (1989). Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- AYDIN, M. A. "Evlât Edinme". Diyanet İslam Ansiklopedisi, XI/527.
- BAYINDIR, A. "Âdâb". Diyanet İslam Ansiklopedisi, I/334.

- BÂZERGAN, M. (1998). Kur'ân'ın Nüzul Süreci. Ankara: Fecr Yayınevi.
- BEYDÂVÎ, M.N. (ts.). Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Tevîl. İstanbul: Dersaadet.
- CEVAD A. (2001). el-Mufasssal fî târîhi'l-Arab kable'l-İslam. Yy.: Dâru's-Sâkî.
- CEVHERÎ, EBU NASR (1987). es-Sihâh. (Nşr. Ahmed Abdu'l-Ğafûr Atâr) Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Mâlâyîn.
- ÇAĞRICI, İ. "Edep". Diyanet İslam Ansiklopedisi, X/412.
- DERVEZE, M. İ. (1383). et-Tefsîru'l-Hadîs. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyyi.
- DEVELİOĞLU, F. (2010). Osmanlıca Ansiklopedik Lügat. Ankara: Aydın Kitabevi.
- DUMAN, M.Z. (1994). Kur'ân'ı Kerim'de Âdâb-ı Muâşeret. İstanbul: Tuğra Neşriyat.
- ESED, M. (1999). Kur'ân Mesajı-Meal Tefsir. (terc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk). İstanbul: İşaret Yayınları.
- FERRÂ, E.Z.Y. (ts.). Meâni'l-Kur'ân. (Nşr. Komisyon). Mısır: Dâru'l-Mısriyyi.
- GÜLLÜCE, H. (2005). "Salât Kavramı: Etimolojisi ve Bazı Mülâhazalar". Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 23, ss. 171-184.
- GÜNGÖR, M. (2003). Diyanet İlmi Dergi. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) Özel Sayısı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. ss. 469-481.
- HALİL B. AHMED, (ts.) Kitâbü'l-ayn. (Nşr. Mehdî el-Mahzûmî). Yy.: Dâru ve Mektebeti'l-Hilâl.
- HAMDİ YAZIR, E. (1993). Hak Dini Kur'ân Dili. (Sad. Komisyon). İstanbul: Çelik-Şura.
- HAMİDULLAH, M. (1993). İslam Peygamberi. (Çev. Salih Tuğ). İstanbul: İrfan Yayınları.
- HÂZİN, ALİ B. M. (1425). Lübâbü't-te'vîl fî meâni't-tenzîl. (Nşr. Muhammed Ali Şâhin). Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyyi.
- IŞIK, E. "Ahzâb". Diyanet İslam Ansiklopedisi, II/ 195.
- İBN ATİYYE, A. B. G. EL-ENDELÛSÎ. (1422). el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-azîz. (Nşr. Abdü's-Selâm Abdü's-Şâfi Muhammed). Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyyi.
- İBN EBÎ HÂTİM, EBÛ M. (1997). Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm. (Nşr. Esad Muhammed et-Tayyib). Riyad: yy.
- İBN EBÎ ZEMENÎN, (2002). Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz. (Nşr. Muhammed b. Mustafa el-Kenz). Mısır: el-Fârûku'l-Hadîsetü

- İBN KESİR, E.F. (1999). Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm. (Nşr. Sâmî b. Muhammed Sellâme). Yy.: Dâru Tayyibe.
- İBN KUDÂME, (1997). el-Kâfî. (Nşr. Abdulah b. Abdü'l-Muhsin et-Türkî). Y.y.: Dâru Hicr.
- İBN MANZÛR, EBÛ'L-FAZL İBN MUKRİM (1414). Lisânü'l-Arab. Beyrut: Dâru Sadr.
- KARAMAN, H., ÇAĞRICI, M., DÖNMEZ, İ. K., GÜMÜŞ, S. (2004). Kur'ân Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- KASAPOĞLU, A. (2006). "Kur'ân'da Üsve-i Hasene Kavramı-Model Alma Yoluyla Öğrenme". Diyanet İlmî Dergi, cilt: 42, sayı: 3, ss. 33-49.
- MÂTÜRÎDÎ, E.M. (2008). Te'vîlâtü'l-Kur'ân. (Nşr. Bekir Topaloğlu vd.). İstanbul: Mizan Yayınevi.
- MÂVERDÎ, E.H. (ts.). en-Nüket ve'l-uyûn. (Nşr. es-Seyyid İbn Abdu'l-Maksûd b. Abdurrahîm). Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyyi.
- MEVDÛDÎ, E. (1991). Tefhîmü'l-Kur'ân. (Çev. Kurul). İstanbul: İnsan Yayınları.
- MUKÂTİL B. SÜLEYMAN, EBU'L-HASAN (1423). Tefsîru Mukâtîl b. Süleyman. (Nşr. Abdullah Mahmut Şahâta). Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyyi.
- NESEFÎ, H. E.B. (1998). Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl. (Nşr. Yusuf Ali). Beyrut: yy.
- ÖZTÜRK, M. (2009). Kur'ân'ı Kerim Meali. İstanbul: Otto Yayınları.
- (2011a). Kur'ân'ı Kerim Meali. Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri. İstanbul: Denge Yayınları.
- (2011b), "İslam Öncesi Arap Toplumunda Ahval-i Şahsiyye Hukuku", Kur'ân'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'ân Öncesi Mekke Toplumu Sempozyumu. 1-3 Temmuz. İstanbul.
- RAĞIP EL-İSFEHÂNÎ, (2006). Müfredât-Kur'ân İstılahları Sözlüğü. (Çev. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu). İstanbul: Çıra Yayınları.
- SÂBÛNÎ, M. A. (1987). Safvetü't-tefâsîr. İstanbul: Ensar Yayınları.
- SARICIK, M. (1996). "Cahiliye Nikahı Mut'a ve Diğer Cahiliye Nikahları". Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 3, ss. 41-73.
- SEMERKANDÎ, E.L. (ty.). Bahru'l-ulûm. Yy.: yy.
- ŞENER, M. (1994). "İslâm Mîras Hukuku İle İlgili Terimler". Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 8, ss. 25-42.
- TABERÎ, EBÛ CA'FER (2000). Câmî'ul-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân, (Nşr. Ahmed Muhammed Şâkir). yy.: Müessesetü'r-Risâle.
- TÂHİR B. ÂŞÛR (1984). et-Tahrîr ve't-tenvîr. Tunus: ed-Dâru't-Tûnûsiyye.

- VÂHİDÎ, E.H. (1994). el-Vasît fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd. (Nşr. Âdil Ahmed Abdü'l-Mevcûd vd.). Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyyi.
- YERİNDE, A. (2003). "Hz. Peygamber'in İctihadı Meselesi". Diyanet İlmi Dergi. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) Özel Sayısı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. ss. 361-395.
- YILMAZ, B. (2007). Kur'ân Yorum Tarihinde Nur Sûresi 31. Ayet İle Ahzab Sûresi 32-33., 53. ve 59. Ayetlerin İncelenmesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ZECCÂC, E.İ. (1998). Meâni'l-Kur'ân ve i'râbühû. Beyrut: Âlimü'l-Kütüb.
- ZEBÎDÎ, E.F. (t.y.). Tâcu'l-ârûs min cevâhiri'l-kâmûs. (Nşr. Komisyon). y.y: Dâru'l-Hidâye.
- ZEMAŞŞERÎ, E.K.(1407). el-Keşşâf. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-Arabiyyi.